

Wolfgang Żmudziński
notariusz z Poznania

Zasady działania notariatu austriackiego

Wstęp.

Początki notariatu austriackiego sięgają czasów cesarstwa rzymskiego. Na obszarze dzisiejszej Austrii działały osoby powoływane przez ówczesnych władców i władze dla sporządzania czynności prawnych, które obecnie nazywamy czynnościami notarialnymi.

Historię notariatu austriackiego w przekroju chronologicznym ilustrują następujące fakty i akty prawne, a mianowicie.

Papież Mikołaj V umocował w 1291 roku arcybiskupa Salzburga do powołania dwóch "wiarygodnych mężczyzn" jako "notarii publici". Pierwszy akt notarialny eksponowany w historii notariatu austriackiego został sporządzony w dniu 8 czerwca 1314 r. przez notariusza Konrada von Schenna z Salzburga.

Uregulowanie statusu prawnego notariuszy nastąpiło Salzburską ustawą notarialną z dnia 12 listopada 1645 r., w której określono tryb egzaminów notarialnych i zasady powoływania na stanowisko notariuszy.

Notariuszowi przypisywano wówczas różne funkcje na okoliczność poświadczenia wiarygodności znaczących zdarzeń historycznych. Przykładem tego może być poświadczenie przez notariusza z Salzburga Georga Staudachera w dniu 10 czerwca 1727 r. wyborów arcybiskupa Firmiana.

Kompleksowe uregulowanie statusu notariuszy nastąpiło kolejnymi aktami prawnymi, jakimi były ustawa notarialna z dnia 21 maja 1855 r. oraz 25 lipca 1871 r. W późniejszym okresie (1881 r.) następuje utworzenie Stowarzyszenia Notariuszy Austriackich.

Notariat austriacki wykazywał już w tym okresie duże zainteresowanie w nawiązywaniu kontaktów z notariatami innych państw. Godnym odnotowania jest fakt zorganizowania w 1926 r. Międzynarodowego Kongresu Notariuszy z udziałem notariuszy polskich z Przemyśla. Jest on również jednym z pierwszych notariatów narodowych, który przystąpił do Międzynarodowej Unii Notariatu Łacińskiego (1958 r.). Dowodem wyróżnienia było powierzenie zorganizowania w 1963 r. pierwszego Międzynarodowego Kongresu Notariuszy w Wiedniu.

Ustawą federalną z dnia 11 listopada 1970 r. o działalności notariuszy jako umocowanych Komisarzy Sądowych (Gerichtskommissargesetz) przypisano mu określony zakres kompetencji. Etap współczesnej organizacji notariatu austriackiego otwiera utworzenie w 1986 r. Austriackiej Akademii Notarialnej - Instytutu Austriackiej Izby Notarialnej. Należy przy tym wspomnieć o zorganizowaniu w 1989 r. przez Austriacką Akademię Notarialną - Europejskich Dni Notariatu.

Podstawy prawne.

Kodyfikacja nowego prawa o notariacie nastąpiła w trzech kolejnych etapach, a mianowicie w latach 1850, 1855 i 1871. Aktem wiodącym jest ustawa - Prawo o notariacie z 1871 r., z późniejszymi zmianami oraz przepisami wykonawczymi, a także ustawa o komisarzach sądowych.

Aktualnie obowiązujące przepisy precyzyjnie określają zakres obowiązków i praw notariuszy, które można podzielić na trzy zasadnicze zadania polegające na:

- a) sporządzaniu aktów i innych dokumentów oraz czynności notarialnych,
- b) zastępstwo stron w przypadkach przewidzianych prawem oraz
- c) działanie w postępowaniu spadkowym w ramach przepisów o komisarzach sądowych.

Notariusz działa przy dokonywaniu swoich czynności na podstawie "powołania" przez strony względnie na zasadzie określonego przepisu prawa.

Ustawa notarialna z 25 lipca 1871 roku - z późniejszymi zmianami - precyzyjnie określa ustrój notariatu austriackiego, zakres działania notariusza jako osoby zaufania publicznego wykonującego wolny zawód, dokonywane przez notariusza czynności notarialne, obowiązek ubezpieczenia się notariusza na wypadek szkody mogącej powstać w związku ze sporządzoną czynnością przez notariusza, zakres działania kandydatów notarialnych i zastępców notariusza, ustrój samorządu notarialnego i zakres jego działania, a także postępowanie dyscyplinarne wobec notariusza i kandydata notarialnego.

Poniżej przedstawiam treść niektórych przepisów ustawy o notariacie austriackim.

Zgodnie z § 8 ustawy - notariusz ma prawo sporządzać swoje czynności notarialne na terenie całego państwa federalnego.

W myśl § 10 - notariusza powołuje na wniosek Izby Notarialnej Minister Sprawiedliwości. Izba notarialna zobowiązana jest - w dzienniku urzędowym na łamach "Gazety Wiedeńskiej" - wykażać wolne miejsca dla obsadzenia stanowiska notariusza na terenie jej właściwości.

Jednym z istotnych przepisów regulujących działalność notariusza i który zabezpiecza strony oraz notariusza jest przepis § 22 ustawy, zgodnie z którym każdy notariusz i zastępca notariusza (substytut) przed objęciem swojego stanowiska zobowiązany jest przedstawić właściwej Izbie Notarialnej - dokument instytucji ubezpieczeniowej stanowiący dowód zabezpieczenia szkody mogącej powstać w wyniku działalności zawodowej notariusza.

Ubezpieczenie to nie może być niższe jak suma 200.000 szylingów austriackich.

Odnosnie trybu dokonywania czynności notarialnych można przytoczyć treść niektórych przepisów wskazujących na specyfikę wykonywania zawodu notariusza.

Przepis § 52 ustawy generalnie stwierdza, że notariusz zobowiązany jest przy sporządzaniu każdej czynności notarialnej - sprawdzić tożsamość osób biorących udział w tej czynności, ich zdolność do składania oświadczeń woli wywołujące lub mogące wywołać skutki prawne, pouczyć strony o prawach i obowiązkach wynikających ze sporządzonej czynności notarialnej, sprawdzić "wnikliwie" - czy oświadczenia woli stron ujawnione w dokumen-

cie, zgodne są z ich wolą przekonując się o tym w sposób "jasny i przejrzysty".

Zachowanie szczególnej ostrożności i troskę o interes strony nakazuje notariuszowi ustawodawca w § 70 ustawy przy sporządzaniu czynności obejmującej rozrządzenia ostatniej woli (testamentu).

Z treści § 71 ustawy wynika, że jeżeli składający oświadczenie ostatniej woli przedstawia je notariuszowi w sposób niejasny i dwuznaczny - notariusz zobowiązany jest z uwagi na mocący wyniknąć z takiego oświadczenia proces sądowy - dokładnie objaśnić stawającemu - skutki złożenia tego rodzaju oświadczenia woli.

Według § 78 ustawy - notariusze posiadający znajomość języków obcych stwierdzoną przez Prezesa Sądu Krajowego, względnie wynikającą z udokumentowanego dyplomem faktu posiadania uprawnień tłumacza przysięgłego - mogą sporządzić czynność notarialną w języku obcym jak również sporządzać tłumaczenia z języka obcego.

W oparciu o przepis § 107 - ustawy notariusz jeżeli wynika to z woli stron określonej w sporządzonym akcie notarialnym - przyjmuje na przechowanie pieniądze, skrypty dłużne i inne papiery wartościowe, a na podstawie § 104 ustawy - również przyjmuje na przechowanie dokumenty i weksle.

Część VIII - austriackiego prawa o notariacie - począwszy od § 124 ustawy dotyczy działalności organów samorządu notarialnego: Kolegiów notarialnych, izb notarialnych i Austriackiej Izby Notarialnej.

Notariusze mający swoją siedzibę kancelarii na terenie - poszczególnych landów (krajów) federalnych republiki Austrii, a także kandydaci notarialni wpisani na listę kandydatów w tymże kraju federalnym, tworzą kolegium notarialne. Każde kolegium składa się z "grupy" notariuszy i grupy kandydatów. Notariusze i kandydaci z landu Wiednia, Dolnej Austrii i Burgenlandu tworzą jedno kolegium.

Kolegium z grona swoich członków powołuje Izbę Notarialną, która ma swoją siedzibę w stolicy danego kraju.

Izba Notarialna składa się z Prezydenta Izby, sześciu notariuszy i trzech kandydatów. Izba Wiedeńska składa się z Prezydenta, dwunastu notariuszy i sześciu kandydatów.

Austriacka Izba Notarialna składa się z krajowych izb notarialnych i posiada swoją siedzibę w Wiedniu.

Organami Austriackiej Izby Notarialnej są: Zgromadzenie delegatów, Prezydent, członkowie Izby oraz tzw. "biegły rewizor".

Zgromadzenie delegatów wybiera Prezydenta Austriackiej Izby Notarialnej oraz pierwszego i drugiego zastępcę Prezydenta Izby.

Kadencja władz samorządu notarialnego w Austrii trwa 3 lata. W dniu 2 lutego 1989 roku w Austrii działało 355 notariuszy.

Dla pełności obrazu działalności Austriackiego Notariatu należy jeszcze wymienić następujące akty prawne:

Notarialne Prawo Ubezpieczeniowe - (Notariatsversicherungsgesetz) z 1972 roku regulujące prawa i obowiązki notariuszy i kandydatów notarialnych w zakresie ubezpieczenia społecznego tych osób.

Ustawę Federalną z dnia 8 listopada 1973 r. (BGBI. Nr 576) o taryfie (taksie) notarialnej - regulującą pobieranie opłat przez notariuszy za sporządzone czynności notarialne. Poszczególne tabele określają opłaty za sporządzenie czynności według ich rodzaju: jak czynności dwustronne, umowy pożyczki, jednostronne oświadczenia woli, zwykłe pełnomocnictwa i pokwitowania, protesty, opłaty za przechowanie, poświadczenia i świadectwa pozostawania przy życiu osób, opłaty za sporządzanie czynności w określonym czasie (ilość godzin), wypisy, odpisy, opłaty za maszynopisanie i uwierzytelnienia.

Wspomnieć należy, że jeżeli nie można określić wartości przedmiotu czynności - opłatę pobiera się według czasu niezbędnego dla dokonania czynności.

Instrukcja Austriackiej Izby Notarialnej dotycząca kształcenia kandydatów notarialnych (wytyczne szkolenia) z dnia 14.X.1988 r. w oparciu o przepisy ustawy federalnej z dnia 21.X.1987 r. (BGBI. Nr 522) - zawierająca szczegółowe wytyczne odnośnie systemu szkolenia i na ich podstawie dopuszczania do

egzaminów notarialnych, który odbywa się w dwóch częściach. Szkolenia odbywają się w ramach organizowanych seminariów.

Instrukcja Austriackiej Izby Notarialnej z dnia 5.X.1987 r. regulująca prowadzenie przez notariuszy ksiąg biurowych i kasy notarialnej, zgodnie z przepisami prawa o notariacie.

Przepis § 2 instrukcji wylicza wszystkie księgi i repertoria, które notariusz jest zobowiązany prowadzić w kancelarii w związku z dokonywanymi czynnościami.

Określa ona również czynności notariusza w zakresie korzystania z systemu komputeryzacji ksiąg wieczystych, dokonywania badania ksiąg wieczystych, sporządzania wydruków z centralnego i sądowego archiwum ksiąg wieczystych.

Austriacka Akademia Notarialna

Austriacka Izba Notarialna posiada swój instytut - Austriacką Akademię Notarialną powołaną dla szkolenia i doskonalenia zawodowego członków Izb Notarialnych (notariuszy i kandydatów).

Zlecono jej szereg obowiązków. W ramach nich organizuje ona seminaria, koordynuje praktykę notarialną i metody szkolenia oraz doskonalenia zawodowego w krajowych izbach notarialnych. Organizuje także kursy szkoleniowe dla personelu kancelarii notarialnych i wspomaga działania Austriackiej Izby Notarialnej w organizowaniu narad i konferencji międzynarodowych, jak Europejskie Dni Notariatu - wiosną oraz Kolokwium Notarialne Środkowej Europy - jesienią każdego roku.

Do zadań jej należy ponadto planowanie szkoleń i doskonałeń zawodowych ze znacznym wyprzedzeniem programowym. Obserwuje międzynarodowe integracyjne procesy gospodarcze, celem przygotowania notariuszy do dokonywania nowych, dotychczas nie sporządzanych czynności. Dokonuje ona również oceny pracy notariuszy, jako osób zaufania publicznego, wykonujących wolny zawód w ramach gospodarki rynkowej i wskazuje na możliwości ich ochrony przed procesami sądowymi poprzez zapewnienie pewności obrotu prawnego w nowoczesnej gospodarce rynkowej.

Do najważniejszych zadań Austriackiej Akademii Notarialnej należą:

- 1) Obserwacja polityki prawnej i rozwoju prawa na gruncie tradycyjnych obszarów prawa, którymi posługuje się notariusz w swojej działalności zawodowej (prawo cywilne, handlowe, spółek, prawo papierów wartościowych, prawo o księgach gruntowych (wieczystych) i księgi biurowe w powiązaniu tych praw z obrotem międzynarodowym.
 - 2) Programowanie zagadnień szkoleniowych dla zainteresowanych notariuszy i kandydatów notarialnych z zakresu wszystkich dziedzin prawa ze szczególnym uwzględnieniem kierunków rozwoju prawa.
 - 3) Wspomaganie w szkoleniu praktykantów i kandydatów, aż do egzaminu końcowego włącznie.
 - 4) Zwracanie uwagi na konieczność opanowania języków obcych przez szkolących się - szczególnie języka prawniczego.
 - 5) Wsparcie Austriackiej Izby Notarialnej przy organizowaniu szkoleń kandydatów do zawodu notariusza odnośnie sposobu i zakresu tego szkolenia oraz określania warunków dopuszczenia do egzaminu notarialnego.
- A nadto: - opiniowanie projektów ustaw dla potrzeb AIN,
- współpraca przy tworzeniu i zmianie koncepcji rozwojowych austriackiego notariatu,
- wspomaganie AIN w pielęgnacji stosunków z administracją resortową i sądową oraz organizacjami zawodowymi notariuszy w kraju i zagranicą.

Współpraca zagraniczna

Zarówno Austriacka Izba Notarialna i Austriacka Akademia Notarialna położyły ogromne zasługi dla notariatów państw środkowo-europejskich obejmując patronat nad integracją poszczególnych notariatów narodowych w ramach tzw. okrągłego stołu - umożliwiając przedstawicielom resortów sprawiedliwości oraz notariuszom reprezentującym stowarzyszenia i organizacje notariuszy tych państw przedstawiać swoje problemy związane z reformą notariatu w ich krajach. Jednocześnie AAN i AIN zapraszając na Europejskie Dni Notarialne i Kolokwia Notarialne

Środkowej Europy przedstawiciele Rady Europy, Międzynarodowej Unii Notariatu Łacińskiego oraz przedstawiciele notariatów państw zachodnich skutecznie pomagają w integracji wszystkich narodowych notariatów skupionych wokół Międzynarodowej Unii Notariatu Łacińskiego poprzez podejmowanie rezolucji i uchwał adresowanych do rządów państw zachodnich i organizacji notariatu w tych państwach w sprawie konieczności udzielenia pomocy notariatom państw reformujących się - jak to miało miejsce w Salzburgu i Keszthely w roku 1990 i 1991.

Austriacka Akademia Notarialna zadeklarowała wspólnie z AIN - chęć udzielenia konkretnej pomocy w szkoleniu notariuszy polskich z zakresu prawa obejmującego czynności notarialne w obrocie międzynarodowym. Sądzę, że bliższe nawiązanie współpracy pomiędzy AAN i notariatem polskim w tym zakresie nastąpi w ramach organizowanych przez Akademię i AIN oraz Stowarzyszenie Notariuszy Węgierskich w dniach 14-16 listopada 1991 r. Kolokwium Notarialnego Środkowej Europy w Kaszthely na Węgrzech.

Należy podkreślić, że wielu notariuszy polskich łączy z kolegami austriackiego notariatu serdeczne stosunki koleżeńskie i zawodowe.

Bibliografia

1. Dr August Meyer "Der Notar" - Eine Bestandsaufnahme mi Historischen Beziigen - Salzburg 1989 r.
2. Wagner - Notariats - Ordnung - MANZ - Grosse Gesetzausgabe - 3a, Wien 1985 r.
3. Michałek - Tadeus - Notariatsgebuhren - Manz - Wien 1985 r.
4. Union Internationale Du Notariat Latin - Commission Des Affaires Europeennes - Milano 1981 r.